

Aan de leden van de Commissie Cultuur & Welzijn.

Veenoord, 15 februari 2005

Geachte collegae,

Graag zouden wij aan de agenda van de vergadering van onze commissie op 23 februari 2005 een agendapunt willen toevoegen onder de naam : Tentoonstelling oorlogskind. Ik verwijs u naar onderstaande toelichting en de bijlage.

Graag zou ik het College van GS vragen willen stellen ter toelichting van de subsidieafwijzing en na beantwoording daarvan ook uw mening hierover horen. Het uiteindelijke doel is de tentoonstelling ook in onze provincie een kans te geven en dit ook financieel te ondersteunen

Toelichting:

Het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) is voornemens, ter gelegenheid van het feit dat Nederland 60 jaar geleden zijn vrijheid terugkreeg, een reizende tentoonstelling te organiseren, die alle twaalf provincies zal moeten aandoen. De stand van zaken is nu, dat alle provincies hieraan hun medewerking verlenen, inclusief een financiële bijdrage van € 12.500, behalve onze provincie. Twee keer werd een verzoek afgewezen met als argumenten dat:

- het is niet duidelijk van het specifiek Drentse aan het project is;
- het Herinneringscentrum Kamp Westerbork is als hiervoor aangewezen instelling gepasseerd;
- het is geen impuls aan het culturele aanbod in Drenthe

Het NIOD heeft de plaats Emmen (**B**ruggebouw of **G**rote kerk)op het oog als plaats waar de tentoonstelling zou kunnen worden gehouden. Indien dit niet zou kunnen is natuurlijk ook een andere plaats mogelijk

Bijlagen:

1. Toelichting op het projectplan tentoonstelling Oorlogskind
2. Brief van het College van GS aan NIOD dd 7 september 2004
3. Brief van het College van GS aan NIOD dd 20 januari 2005.

Mede namens mijn fractiegenoten

Harry Zomer

CDA statenfractie Drenthe.

Toelichting op het projectplan tentoonstelling *Oorlogskind* **(www.oorlogskind.info)**

Algemeen

Met de tentoonstelling *Oorlogskind* willen de samenstellers de bezoekers bewust maken van de betekenis die oorlog en bevrijding, niet alleen voor volwassenen, maar ook voor kinderen hebben. Aan de hand van de persoonlijke ervaringen en herinneringen van hen die de tweede wereldoorlog als kind hebben meegemaakt en door het presenteren van de geschiedenis van de familie en het gezin wordt dit gestimuleerd. De bezoekers kunnen zich inleven in de situaties waar kinderen mee te maken kregen, de ervaringen en emoties van oorlogskinderen invoelen en betrokken raken bij situaties waarin veel kinderen zich heden ten dage bevinden in landen waar geweld aan de orde van de dag is. Tevens wordt het belang van herdenken en herinneren onderstreept door aandacht te schenken aan oorlogsmonumenten.

De samenstelling van de tentoonstelling geschiedt onder verantwoordelijkheid van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie.

Opzet tentoonstelling samengevat

De tentoonstelling bestaat globaal uit drie delen.

1. Standaardtentoonstelling.

Het omvangrijkste onderdeel van de expositie is de standaardtentoonstelling (ca. 70% van de totale tentoonstelling). Centraal staan twaalf zorgvuldig geselecteerde, uiteenlopende, persoonlijke geschiedenissen, die aan de hand van filmportretten in beeld worden gebracht. Wat betekende het om in de oorlog kind te zijn, voor het kind én het gezin waarin het opgroeide. Welke impact heeft deze geschiedenis op het leven van het kind, zijn familie en van de zeventiger van nu. Het geheel wordt zorgvuldig ingebed in de historische context.

2. Regionale component.

De standaardtentoonstelling wordt telkens aangevuld met een variabel onderdeel de zgn. regionale component. Deze zal dus per presentatie wisselen. (ca. 15%)

* Voor de betreffende provincie waar de tentoonstelling te zien is worden twee kenmerkende regionale gedenktekens naar voren gebracht waarvan het verhaal achter het monument wordt toegelicht. De monumenten worden geselecteerd op onder meer de relatie met kinderen.

* Voorts wordt het historisch regionaal perspectief van de oorlog in deze provincie belicht door aandacht te schenken aan kenmerkende gebeurtenissen in de provincie tijdens de bezetting.

* Bij dit regionale onderdeel worden een of meer PC terminals geplaatst waarop een speciaal voor de tentoonstelling vervaardigde databank zal draaien. Hierin zijn alle, circa 3000 monumenten en gedenktekens in Nederland opgenomen. Het publiek kan in de databank zoeken naar de gedenktekens in de eigen provincie, naar specifieke 'kindermonumenten' en naar monumenten in het hele land. De databank nodigt uit tot zelfstandige raadpleging en heeft op de tentoonstelling een duidelijke functie maar zal ook op school of thuis uitgebreider raadpleegbaar zijn via de website www.Oorlogskind.info.

3. Huidige oorlog- en conflictsituaties.

Dit onderdeel van de tentoonstelling (ca. 15%) schenkt aandacht aan kinderen in huidige oorlogs- en conflictsituaties in de wereld. *War Child Nederland* en *Unicef Nederland* verzorgen in overleg met het NIOD de invulling. Dit gedeelte zal wat uitvoering betreft aansluiten bij de vormgeving en het stramien van de gehele tentoonstelling. Ook hier worden de persoonlijke ervaringen – van kinderen in huidige oorlogs- en conflictgebieden – getoond en geplaatst in de algehele context.

Bijdragen samenwerkende instanties

Anne Frank Stichting

De Anne Frank Stichting levert een belangrijke bijdrage aan de samenstelling van het educatieve programma. De Anne Frank krant 2005 staat in het teken van de thematiek van de tentoonstelling. Ook de andere samenwerkende instellingen Unicef, War Child en het Nationaal Comité 4 en 5 Mei zullen een bijdrage aan de krant leveren.

Ter gelegenheid van het herdenkingsjaar 2005 is een speciale bijlage gewijd aan de tentoonstelling. Samen met de Anne Frank Stichting wordt gewerkt aan een werkboekje, waarin kinderen van een basisschool reageren op historische foto's en op verhalen van oorlogskinderen uit de tentoonstelling. Ook krijgen zij foto's van actuele foto's van kinderen uit oorlogsgebieden voorgelegd. Deze foto's worden aangeleverd door Unicef en War Child. Het boekje is onafhankelijk van een bezoek aan de tentoonstelling op school te gebruiken. Als onderdeel van de Anne Frank krant bereikt dit boekje in het voorjaar van 2005 ongeveer 150.000 leerlingen. Het boekje zal ook na mei 2005 als educatief materiaal bij de reizende tentoonstelling gebruikt worden. De scholen die de tentoonstelling gaan bezichtigen zullen het boekje als voorbereiding op dat bezoek ontvangen.

Voor de tentoonstelling worden een 14-tal korte filmportretten (maximaal 5 minuten) gemaakt van personen die de oorlog als kind hebben meegemaakt en een aantal 'actuele portretten' van kinderen in oorlogsgebieden. Van deze portretten, aangevuld met historische filmfragmenten wordt een DVD gemaakt die eveneens als bijlage bij de Anne Frank krant wordt aangeboden. De docentenhandleiding bij het pakket bevat tips en suggesties voor het gebruik van deze DVD in de klas.

Nationaal Comité 4 en 5 mei (NC 4 en 5 mei)

Het NC 4 en 5 mei verzorgt - in samenspraak met het NIOD – een deel van de invulling van het regionale onderdeel van de tentoonstelling. Uitgangspunt daarbij is de Nationale Website Oorlogsmonumenten, het door het NC 4 en 5 mei ontwikkelde digitaal overzicht van oorlogsmonumenten. Het NC 4 en 5 Mei zal speciaal voor de tentoonstelling een aangepast digitaal programma ontwikkelen waarin gedenktekens in de regio opgezocht kunnen worden. De unieke verhalen hierachter vertellen over mensen en gebeurtenissen in de eigen leefomgeving. Uiteenlopende aspecten komen daarbij aan de orde (oorlogsgeweld, vervolging, internering, razzia's, dwangarbeid, verzet, honger, bombardementen, angst, verdriet, afscheid en moed). Bij dit digitale programma wordt voor kinderen en docenten een aparte toepassing ontwikkeld, die ook op de scholen gebruikt kan worden. (zie toelichting op educatief programma). Voorts bestaat er de mogelijkheid *dat@kid*, het educatieve onderdeel van www.oorlogsmonumenten.nl, in het regionale aspect van de tentoonstelling in te passen. Voor de betreffende provincie waar de tentoonstelling te zien is, worden twee kenmerkende regionale gedenktekens belicht waarvan het verhaal achter het monument uit de doeken wordt gedaan. De monumenten worden door het NC 4 en 5 Mei geselecteerd onder meer op de

relatie met kinderen. Het NIOD zal in dit onderdeel voor iedere provincies de (specifiek) regionale gebeurtenissen in beeld brengen

Voorts verleent het NC ondersteuning bij het ontwikkelen van het algehele educatief programma en is het betrokken bij de afstemming op activiteiten in het kader van de nationale herdenking mei 2005 en 2006

Unicef en War Child Nederland

Belangrijk uitgangspunt van de tentoonstelling is dat vooral jongeren zich verdiepen in het thema van de tentoonstelling, dat 'van alle tijden is'. Zij zullen zich niet alleen kunnen identificeren met de leeftijdsgenoten van toen, maar ook met kinderen die nu in oorlogssituaties leven. Bij de tentoonstelling verzorgen War Child Nederland en Unicef een 'actuele' toevoeging op de thematiek door kinderen in huidige oorlogs- en conflictsituaties te tonen. Deze kinderen vertellen in filmportretten eveneens over hun ervaringen, maar vooral ook over hun toekomstverwachtingen.

Toelichting educatief programma.

Door het onderwerp, de persoonlijke verhalen, de audiovisuele presentaties en de aantrekkelijke vormgeving leent de expositie zich uitstekend voor een educatief programma. Het programma zal zoveel mogelijk aansluiten bij de belevingswereld van jongeren. Bij de realisatie van het educatieve programma zal nadrukkelijk een beroep gedaan worden op de bestaande externe expertise op dit terrein. Het educatieve aspect van de tentoonstelling richt zich in het bijzonder op de leerlingen van de groepen 7 en 8 van de basisschool, de leerlingen van VMBO/AVO, basisvorming en bovenbouw, als ook de laagste klassen van HAVO/VWO.

De invulling van het educatief programma heeft inmiddels verder vorm gekregen. Van wezenlijk belang voor het educatieve programma is de genoemde medewerking van de Anne Frank Stichting. Deze samenwerking zal resulteren in:

- kijk-, lees- en werkboekje *Oorlogskind*. Het boekje is onafhankelijk van een bezoek aan de tentoonstelling op school te gebruiken. Als onderdeel van de Anne Frank krant bereikt dit boekje in maart/ april 2005 ongeveer 130.000 leerlingen. Het boekje zal ook na mei 2005 als educatief materiaal bij de reizende tentoonstelling gebruikt worden.
- DVD met de 14-tal korte filmportretten van personen die de oorlog als kind hebben meegemaakt en een aantal 'actuele portretten' van kinderen in oorlogsgebieden. Voorts bevat de DVD een historische introductie met unieke beelden van kinderen en jongeren tijdens de oorlogsjaren. De DVD zal eveneens als bijlage bij de Anne Frank krant wordt aangeboden.
- Daarnaast zal een speciaal te ontwikkelen onderdeel over kindermonumenten op de Nationale Website Oorlogsmonumenten van het Nationaal Comité 4 en 5 mei in het educatieve programma betrokken worden. Voor kinderen en docenten wordt een toepassing ontwikkeld, die ook op de scholen te gebruiken is. Dit onderdeel zal direct verbonden zijn met het educatieve programma *dat@kid* van de 'Nationale Website Oorlogsmonumenten' dat zich in het bijzonder richt op kinderen uit groep 7 en 8 van de basisschool.

Doel, opzet en benaderingswijze met betrekking tot educatie

De tentoonstelling draagt bij aan het ontwikkelen van het historisch besef over de Tweede Wereldoorlog onder jongeren. De vaste Tweede Kamercommissie voor jeugdvoorlichting over de Tweede Wereldoorlog heeft nog op 4 februari j.l. bij de staatssecretaris Mevrouw C. Ross-van Dorp unaniem haar grote zorg uitgesproken over het ernstige gebrek aan kennis over het recente oorlogsverleden onder scholieren. Bij de staatssecretaris werd aangedrongen op actief beleid om hierin verbetering te brengen. Ook vanuit het onderwijs zelf zijn er duidelijke signalen dat er behoefte is aan informatie en kennisoverdracht over de geschiedenis van oorlog en bezetting. De projectgroep NIOD wil met de tentoonstelling *Oorlogskind* hieraan een bijdrage leveren. Zoals omschreven in het projectplan is een van de doelen van de tentoonstelling de jongere generatie bewust te maken van wat de jaren van geweld, onderdrukking, vervolging en strijd hebben betekend voor kinderen, voor het gezin en voor de familie waartoe zij behoorden.

De persoonlijke overlevering krijgt in de tentoonstelling speciaal accent. In audiovisuele presentaties verhalen ooggetuigen over ervaringen en gebeurtenissen uit de oorlogsjaren en de uitwerking hiervan op gezin en familie. De geïnterviewden, zelf kind tijdens de oorlog, geven aan wat de betekenis en invloed van de oorlog zijn geweest op hun verdere leven. De ervaring heeft geleerd dat in het onderwijs presentaties van direct betrokkenen uit de oorlog zeer aanspreken. Zij maken de geschiedenis inleefbaar en actueel. Om kinderen met een andere culturele achtergrond bij het onderwerp te betrekken zal, daar waar mogelijk, in de tentoonstelling aandacht worden gegeven aan aspecten van de 'eigen' geschiedenis. Bijvoorbeeld de rol van Marokkanen, Surinamers, Antillianen, Molukkers in de Tweede Wereldoorlog in relatie tot Nederland en Nederlands-Indië.

Schoolbezoek en lespakket

Het educatieve programma zal - op aanvraag - kosteloos aan de scholen worden aangeboden. Er wordt naar gestreefd om de informatie zoveel mogelijk digitaal via de website aan te bieden. Het NIOD zal via de afdelingen communicatie en onderwijs van de Gedeputeerde Staten van de provincies, scholen in de provincies benaderen en uitnodigen de tentoonstelling te komen bezichtigen. (De PR activiteiten zullen samen met het NIOD ook via de provincies worden georganiseerd) Via een directe mailing zullen de scholen in Nederland van de tentoonstelling en de educatieve mogelijkheden die de expositie biedt op de hoogte worden gesteld. Deze mailing bevat:

- De mogelijkheid om de Anne Frank krant 2005 *Oorlogskind* en de bijlagen, het (werk-)boekje *Oorlogskind* en de DVD te bestellen
- Een introductie voor de docent op de tentoonstelling en de context van het project.
- Praktische informatie voor de scholieren zal zodanig worden opgesteld dat scholen zelfstandig hiermee uit de voeten kunnen. Ook hier zal de website van de tentoonstelling weer van belang zijn.
- Praktische informatie over de tentoonstelling zelf.

Voor het stimuleren van schoolbezoek worden onder meer de volgende activiteiten ondernomen:

- Verspreiding van De Anne Frank krant 2005 met als thema *Oorlogskind* onder 130.000 leerlingen van groep 8 van het basisonderwijs

- Attenderen dat de speciale uitgave ter gelegenheid van het lustrumjaar 2005 van het (werk-)boekje *Oorlogskind* en de DVD onafhankelijk van een bezoek aan de tentoonstelling op school te gebruiken zijn.
- Aandacht voor het project op de jaarlijkse grote Onderwijsvakbeurs NOT. Met een speciale hand-out zullen bezoekende docenten op de tentoonstelling en het educatieve pakket worden geattendeerd.
- De onderwijsvakpers wordt apart en zoveel mogelijk individueel benaderd om redactionele aandacht aan het project en de voorzieningen te besteden.
- Het INOP (Instituut Nationale Onderwijs Promotie) zal worden ingeschakeld om binnen het onderwijs aandacht te vragen voor het project.

Educatie op de website: www.Oorlogskind.info

De site gaat een half jaar voor de opening van de tentoonstelling on-line. (De site is al raadpleegbaar, maar bevat momenteel slechts het integrale projectplan en enige voortgangsverslagen. Zodra de tentoonstelling geopend is kan de bezoeker naast actuele planning van locaties, seminars en andere activiteiten kennis nemen van ervaringen van andere bezoekers. Na het bezoek kan in een soort nieuwsgroep de discussie gaande worden gehouden.

De site heeft een sterke educatieve betekenis en is bij uitstek geschikt voor de voorbereiding van het schoolbezoek aan de tentoonstelling. Leerlingen krijgen informatie over de tentoonstelling aangeboden om hun nieuwsgierigheid voor het onderwerp op te wekken en kunnen onder meer een aantal vragen beantwoorden om hun kennis en veronderstellingen te toetsen. Leerlingen die een bezoek aan de tentoonstelling hebben gebracht kunnen op de forum pagina van de site hun bevindingen en op- en aanmerkingen plaatsen. Andere – ook toekomstige – bezoekers kunnen hier weer op reageren. Verwacht wordt dat dit het denken over de thematiek van de tentoonstelling zal stimuleren. Naast de traditionele lesbrief ter voorbereiding op het bezoek aan de tentoonstelling kunnen docenten op de site speciaal voor hen bestemde informatie vinden.

Deelnemende provincies

In het najaar van 2003 zijn de Commissarissen van Koningin in de Provincies gevraagd aan het project mee te werken. Iedere provincie is verzocht een locatie ter beschikking te stellen en een financiële bijdrage aan het project te leveren. De provincies hebben hierop positief gereageerd. De provincie Drenthe heeft een beslissing nog in beraad.

Op 21 maart 2005 zal de tentoonstelling, in aanwezigheid van Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Margriet landelijk gepresenteerd worden in de Beurs van Berlage in Amsterdam. De eerste keer dat de tentoonstelling in een provincie wordt geplaatst is op 28 maart 2005 (Friesland). De tournee eindigt een jaar later, eind mei 2006. Er wordt naar gestreefd zo veel mogelijk publiek naar de tentoonstelling te trekken. Er is dan ook voor gekozen de tentoonstelling in openbare, laagdrempelige locaties te plaatsen.

Onder voorbehoud is – in overleg met de provincies - het volgende toerschema opgesteld

Periode 2005	Provincie / plaats	Locatie
21 maart 2005	Amsterdam	Beurs van Berlage Centale opening en persbezoeking NIOD
1 – 28 april	Friesland	Leeuwarden: Fries Museum i.s.m. Verzetsmuseum Friesland
29 april – 31 mei	Noord-Brabant	Den Bosch: Stadhuis Startsein van de nationale viering bevrijding 2005 Provincie i.s.m. Gemeente Den Bosch
1 – 30 juni	Flevoland	Lelystad: Erfgoedcentrum Nieuw Land
1 juli - 31 augustus (2 maanden)	Noord-Holland	Naarden, Grote Kerk Provincie i.s.m. Gemeente Naarden
1 – 30 september	Gelderland	Arnhem: Provinciehuis
1 – 31 oktober	Limburg	Maastricht: Gouvernemenstshuis
1 – 28 november	Zeeland	Middelburg; Zeeuwse Bibliotheek
29 november 2005. – 15 januari 2006	Zuid-Holland	Provincie Huis (mogelijk andere lokatie)

Periode 2006	Provincie	Locatie
15 jan – 15 februari	Drenthe	
15 febr – 20 maart	Overijssel	Zwolle; Historisch Centrum Overijssel
21 maart – 25 april	Groningen	Groningen: De Folkingestraat Synagoge Provincie i.s.m. OVMG
26 april – 30 mei	Utrecht	Utrecht: Provinciehuis Startsein van de nationale viering bevrijding 2005 Afsluiting toernee

Amsterdam, januari 2005
 Projectgroep **Oorlogskind**
 Erik Somers